

Araştırma Makalesi

Bulgaristan Göçmenlerinin Ankara'da İskânları (1950-1951) ve Bununla İlgili Gelişmeler

Tahsin Aydoğan*

(ORCID: 0000-0002-6048-9819)

Makale Gönderim Tarihi

03.10.2023

Makale Kabul Tarihi

22.12.2023

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Aydoğan, T., "Bulgaristan Göçmenlerinin Ankara'da İskânları (1950-1951) ve Bununla İlgili Gelişmeler", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9/1 (Mart 2024): 110-139.

APA: Aydoğan, T. (2024). Bulgaristan Göçmenlerinin Ankara'da İskânları (1950-1951) ve Bununla İlgili Gelişmeler. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 9 (1), 110-139.

Öz

Göçlerin, barındırdıkları sosyal, ekonomik ve siyasi etkilerinin büyüklüğü, ülkelerin geçmişte ve günümüzde bu konu ile yoğun şekilde ilgilenmelerine ve bu hususta çeşitli politikalar geliştirmelerine neden olmuştur. Nitekim Anadolu, tarihsel süreçte çok fazla göçe maruz kalmış, siyasi, sosyal ve kültürel yapısı göçlerle şekillenmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine girmesiyle beraber tehcir ve katliamdan kaçış vasfını haiz birçok göç akını, Balkanlar'dan Anadolu'ya doğru cereyan etmiştir. Bulgaristan'ın 1878 sonrası takip ettiği irredentist politika ve ülke içinde Türk nüfustan kurtulma çabası, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında Anadolu'ya Türk göçlerinin yaşanmasında etkili olmuştur.

Bu çalışmada, 1950-1951 yıllarında Bulgaristan'ın aldığı ve ani bir karar sonucu gerçekleşen Türk göçü ve bu göç nedeniyle Ankara'ya yerleştirilen

* Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Türkiye, tahsin_aydogan@hotmail.com.

Ph.D. Candidate, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Main Discipline of History, Turkey.

göçmenlerin iskân ve işe konularında yaşadığı problemler ile gelenlerin müstahsil bireyler haline getirilmesini amaçlayan faaliyetlere odaklanılmıştır. Araştırma kapsamında, göçmenlerin karşılaştığı zorlukların ve yürütülen faaliyetlerin daha geniş bir perspektiften değerlendirilebilmesi için göçmenlerin en yoğun olarak yerleştirildiği Ankara vilayeti seçilmiştir. Bu seçim, yaşanan sorunların ve yürütülen faaliyetlerin daha kapsamlı bir şekilde analiz edilebilmesine olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Bulgar, Göçmen, Türk, 1950-1951

Settlement of Bulgarian Migrants in Ankara (1950-1951) and Improvements on This Subject

Abstract

Migration, with its significant social, economic, and political impacts, has historically driven countries to engage extensively and formulate various policies on this matter. Anatolia, in its historical context, has experienced numerous migrations that have shaped its political, social, and cultural landscape. Particularly during the dissolution of the Ottoman Empire, various migration waves marked by forced displacement and escape from atrocities, such as forced migrations and massacres, flowed from the Balkans towards Anatolia. Bulgaria's irredentist policies post-1878 and its attempts to rid itself of its Turkish population domestically significantly influenced Turkish migration to Anatolia both before and after the establishment of the Republic.

This study primarily focuses on the Turkish migration resulting from Bulgaria's abrupt decision in 1950-1951, examining the challenges faced by migrants regarding settlement and sustenance in Ankara and the efforts aimed at transforming them into self-sustaining individuals. The choice of Ankara, where migrants were most densely settled, enables a broader perspective in assessing the encountered issues and the conducted activities within the research framework.

Keywords: Ankara, Bulgarian, Migrant, Turkish, 1950-1951

Giriş

Göç, toplumların dinamiklerini etkileyen ve farklı motivasyonlara dayalı olarak gerçekleşen bir olgudur. Sanayi toplumlarında göç daha çok bireylerin kendi tercihlerine göre şekillenirken, tarım toplumlarında göç, toprağa olan bağımlılık nedeniyle kişilerin iradesine bağlı olmadan meydana gelir ve genellikle zorlayıcı nedenlerle tetiklenir. Göçler,

demografik, sosyal, siyasi ve ekonomik birçok etki barındırmaktadır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin son döneminde gerçekleşen göçlerin, siyasi ve askeri sarsıntılar sonucunda meydana gelmesi söz konusu alanlarda birçok soruna neden olmuştur. Bununla beraber bu göçlerdeki ekonomik değişim eksikliği, Avrupa ve Rusya'da görülen sınıf çatışmaları ve ideolojik dönüşümlerin benzerlerinin yaşanmasını engellemiştir.¹ Bu husus, göç olgusunun etkileri bağlamında benzerlikler taşısa da farklı toplumsal dinamiklerin etkisiyle farklı sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

Bulgaristan'da IV. yüzyılda başlayan Türk varlığı, Orta Asya ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde Anadolu kökenli Türk nüfusuna dayanıyordu. Ülkedeki Türkler, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Bulgar nüfusunun yaklaşık üçte birini oluştururken, 3.490.618 kişilik toplam nüfusun 1.356.602'si ise Müslümanlardan müteşekkildi. 1878 sonrasında bu nüfusun Anadolu'ya göç ettirilmesi ise Bulgaristan'ın temel siyasi politikalarından biri haline gelecekti.² Bu siyasi tutum üzerinde birçok araştırmacı durmuş, izlenen politikanın nedenlerini ve Bulgaristan'a fayda zarar analizini yapmıştır.

Balkan demografyası konusunda araştırma yapan uzmanların genel düşüncesi, Bulgaristan'ın milliyetçilik eğilimli yöneticilerinin Türk nüfusunu her zaman büyük bir sorun olarak değerlendirdiği ve Bulgaristan'ı tek bir Bulgar ulusu haline getirme çabasında oldukları yönündedir. Bu değerlendirmede 1879 yılında Rumeli'den İstanbul ve Anadolu'ya 380.000 göçmenin geçmesi, 1891'de bu sayının 767.339'a çıkması, Türk nüfusun azınlık statüsüne düşmesi ve Anadolu'nun etnik, tarımsal ve teknolojik yapısının oluşumu etkilidir. Bununla beraber

¹ İlhan Tekeli, "Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler", Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri, Derleyen: Ayhan Kaya Bahar Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. İstanbul, 2007, s.447; Nedim İpek, İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler, Serander Yayınları, Trabzon, 2006, s.17,180-181; İlber Ortaylı, "Genel Göç Olgusu", 8-11 Aralık 2015 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2006, s.20

² R. J. Crampton,, "The Turks In Bulgaria", The Turks of Bulgaria: The History Culture And Political Fate Of A Minority, The Isis Press, Editör Kemal Karpat, İstanbul, 1990, s.43, İbrahim Tatarlı, "Bulgaristan'daki Türk Göçmenleri" 8-11 Aralık 2015 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2006, s.83; Ömer Turan, (1998), The Turkish Minority In Bulgaria, TTK Yay. Ankara, s.86; Kemal Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yay. İstanbul, 2010, s.413

Bulgaristan'ın 1878 sonrası uyguladığı Türk nüfustan kurtulma çabası büyük oranda başarısızlıkla sonuçlanacaktır. Bu başarısızlıkta yaşanan siyasi istikrarsızlık ve yabancı uyruklu yöneticilerle seçilmiş meclisler arasındaki çatışmaların payı büyüktür. Bu durum Bulgaristan'ın batı siyasi kurumları benimseyerek gelişme isteğinin de başarısızlığı anlamına gelecektir.³ Bulgaristan'ın politik hedefiyle ilgili yaşadığı başarısızlığa rağmen Cumhuriyet sonrasında da benzer tutumu sürdürmesi Bulgaristan'ın kuruluş sürecinde oluşturulan zihinsel alt yapıyla doğrudan ilgilidir.

Daralan sınırlar, uzun süren savaşlar gibi etkilerin bir sonucu olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke nüfusu oldukça azalmıştı. Türkiye bu yıllarda nüfusun artırılması amacına da matuf olarak farklı ülkelerdeki Türklerin ülkeye getirilmesi yönünde genel bir politika uyguluyordu. Nitekim bu yaklaşım kapsamında 1923-1939 yılları arasında yılda 1.000 ila 1.500 kişinin Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmesine olanak tanıyan anlaşmalar yapıldı. 1939'a gelindiğinde Bulgaristan'dan 17.777 kişi Türkiye'ye göç etmiş, bu sayı 1942'de 2.672, 1945'te 630'a düşmüştü. 1945 sonrasında ise Bulgaristan'da yönetim ve politika değişiklikleri yaşanmış, 1948'de Bulgaristan'dan sadece 98 göçmenin gelmesi, henüz bu değişikliğin etkilerinin tam yansımadığını göstermiştir. Ancak bu durum uzun sürmemiş, 1950 itibarıyla Sovyet Rusya'nın da etkisiyle 150.000'den fazla Türk, Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmıştır.⁴ Türklerin ülkede göç ettirilmesinde Bulgaristan'ın geçmişten gelen politik tutumu bilinmekle beraber II. Dünya Savaşı sonrasında bu tutumun daha saldırgan bir hal alması, savaş sonrası dönemde oluşan yeni dünya düzeniyle ilgilidir.

1950-1951 Göç Sürecinde Türkiye ve Bulgaristan'ın Karşılıklı Tutumu

³ Kemal Karpat, *The Turks of Bulgaria: The History Culture And Political Fate Of A Minority*, The Isis Press, Editör Kemal Karpat, İstanbul, 1990, s.4; Bülent Yıldırım, *Bulgaristan'da Türk Varlığı ve Nüfusu (Bulgar İstatistik Kurumu Verilerine Göre 1880-2011)*, İlgî Kültür Yay. İstanbul, 2018, s.54-55; İlhan Tekeli, *age*, s.448, L. S. Stavrianos, *The Balkans Since 1453*, London, 2000, s.425

⁴ İbrahim Tatarlı, "Bulgaristan'daki Türk Göçmenleri" 8-11 Aralık 2015 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2006, s.85, Ali Tanoğlu, *Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 14(1-4), İstanbul, 1952, s.130

II. Dünya Savaşı'nın ortalarına doğru savaşın etkileri Bulgaristan iç siyasetine yansımaya başlamıştı. 1942 yılında Bulgaristan'da İşçi Partisi öncülüğünde başlatılan ve "Vatan Cephesi" olarak bilinen ihtilalci hareket, ülkenin Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesinin ardından Bulgaristan yönetiminin kontrolünü ele geçirmişti. Türk nüfus, kurulan köylü-komünist idare sayesinde, faşist olarak nitelenen bir önceki yönetimin baskılarından kurtulacağını ümit ediyordu. Ancak yeni yönetimin Türklere eşit haklar tanımaması nedeniyle umut hayal kırıklığına dönüştü ve Türkler daha önce olduğu gibi bir kez daha kendilerini baskı altında buldu. Nitekim 1947'den sonra Bulgaristan, sınırlarındaki Türk nüfusunu kuzey bölgelerine kaydırmış, Türk öğretmenleri, din adamlarını ve tüccarları sistemli toplantılara çağırarak, kurslara göndermişti. Bu durum Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye'ye getirilmesi seçeneğini gündeme getirmiş ancak hükümet, ilgili devletlerle anlaşmalar yapılana kadar nakil meselesinin daha müsait bir zamana bırakılmasını kararlaştırmıştı.⁵ Türkiye bu tutumuyla Bulgaristan'daki gelişmeleri yakından takip ettiğini ve meselenin uluslararası düzeyde ele alınmasının daha kalıcı sonuçlar üreteceğine inandığını göstermiştir.

1950'ye kadar olan göçlerde, Bulgar yönetiminin tek uluslu yapı kurma eksenli politikalarının ana belirleyici olmasına karşın, 1950-1952 döneminde Bulgaristan'dan yapılan Türk göçleri, Türkiye'yi cezalandırma ve zor durumda bırakma düşüncesini de barındırmaktadır. Her ne kadar cezalandırma ve zor durumda bırakma politikası Bulgaristan tarafından uygulanmışsa da bu politikanın ardındaki güç, Sovyet Rusya'dır. Nitekim TBMM'de 30 Haziran 1950 tarihinde yapılan toplantıda BM'nin Kore'de başlayan savaş ile ilgili destek çağrısı dile getirilmiş, Türk Dış Politikası için BM kararlarına uymanın sarılamaz bir esas olduğu ifade edilmişti. Türkiye açıkça BM'nin aldığı karar doğrultusunda hareket edileceğini belirtmişti. Kore konusundaki tutumun ifade edilmesinin üzerinden iki ay bile geçmeden Bulgaristan'ın bir nota ile göç sürecini başlatması, alınan karardan duyulan rahatsızlığın ve Sovyet Rusya etkisinin açık

⁵ BCA Fon: 30.10.0/243.646.6; BCA Fon30.1.0/17.97.3; Yusuf Halaçoğlu, "Bulgaristan", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C6, İstanbul, 1992, s.400; İbrahim Tatarlı, Bulgaristan'daki Türk, s.85; Ulvi Özgür, Bulgaristan Türkeri'nin 1950 – 1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.34

göstergesidir.⁶ Gerek Türkiye gerekse de Bulgaristan iki kutuplu dünyada kendilerinin de olması gerektiğine inandıkları yerlere göre politika geliyor, bu politikalarının sonuçlarıyla yüzleşiyordu.

Göçün başlangıcını teşkil eden Bulgaristan notası 12 Ağustos 1950 tarihli gazetelerin birinci sayfalarında kendine yer bulmuştur. Bulgaristan verdiği notada Türk hükümetinin iki yıldan beri Bulgaristan'la ilgili Türk kamuoyunu yanıltıcı bilgiler yaydığı ve Bulgaristan'daki Türk azınlık arasında hoşnutsuzluk yaratmaya çalıştığı iddialarını dile getirmişti. Bu nedenlerle Bulgaristan, ülkesinde Türkiye'ye göç etme arzusunda olan 250.000 kişiye vize vermeyi kararlaştırdığını ve Türkiye'nin göç etmek isteyenleri 3 ay içinde ülkesine kabul etmesi konusunda 1925 yılındaki anlaşma hükümleri çerçevesinde gereken hazırlığı yapmasını istemişti. Türkiye 28 Ağustos 1950'de hazırladığı cevabi notada, Bulgar Hükümetinin aldığı tehcir kararının ahdi hükümler ve insani kaidelere aykırı olduğunu dile getirmişti. İleri sürülen iddiaların, sebep ve etkenlerin gerçeklerle bağdaşmadığının altı çizilmiş, gönderilmek istenen insan sayısı ile verilen sürenin tezatlığının iddiaların yersizliğine delil olduğu ifade edilmişti.⁷ Bulgar notasının Türk kamuoyunda duyulması sonrasında yetkililerin ve basının verdiği tepkiler bu notaya ilişkin herhangi bir beklentinin olmadığını, notanın şaşkınlıkla karşılandığını göstermektedir. Ayrıca verilen nota ile Bulgaristan'dan gönderilmek istenen göçmen sayısının büyüklüğünün de yetkilileri endişeye sevk ettiği anlaşılmaktadır.

Karşılıklı ilk notaların verilmesinden sonra her iki taraf göçün nedenleri üzerine diplomatik açıklamalarını ve tartışmalarını sürdürecektir. Türkiye'nin cevabi notasına yeni bir nota ile karşılık veren Bulgaristan, alınan göç kararının kendilerinden ziyade Türk göçmenlerin dini duygularından kaynaklandığını, aslında Türk göçmenlerin ülkede huzur ve güven içinde yaşadıklarını belirtmiştir. Bununla beraber Bulgaristan, Türk tarafının üç ay içinde göçmenlerin mal varlıklarını

⁶ Kemal Karpat, "The Annihilation of Minorities", The Turks of Bulgaria: The History Culture And Political Fate Of A Minority, The Isis Press, Editör Kemal Karpat, İstanbul, 1990, s.4, TBMM Tutanak Dergisi, 30/06/1950, s.312; Zafer Akşam Postası, 02/12/1951

⁷ Abidin Daver, "250 bin Türkü Kurtarmak Vazifemizdir" Cumhuriyet, 12/08/1950; Bulgar Notasını Radyo Gazetesi Tefsir Ediyor, Zafer 12/08/1950; Bulgar Notasına Bu Hafta İçinde Cevap Verilecek, Zafer 22/08/1950

satarak ÷lkeden ayrılmalarının imkansızlığına ilişkin cevabi notasına karşılık bir Őey s÷ylememiştir. T÷rk radyo ve basınındaki tahrikler nedeniyle g÷çlerin yaşandığı iddiasını ise sürdürmüştü.⁸ Bu kapsamda her iki tarafın diğer ÷lkeler nezdinde haklı görünmeye ve bir sonraki hamleleri için söylem ve gerekçe üretmeye çalıştıklarını ifade etmek mümkündür.

Bulgaristan'ın ÷lkedeki T÷rk nüfusu zorla g÷ç ettirme gayreti meclis gündemine de taşınmıştı. Sinop Milletvekili Server Somuncuoğlu'nu Meclis Başkanlığına soru önergesi vermiş, önergede Dış İşleri Bakanı Fuat Köprölü'nün cevaplamasını istediği sorulara yer vermişti. Somuncuoğlu önergesinde T÷rk ve Bulgar Hükümetleri arasındaki mutabık kalınan bir sayının olup olmadığı, bunun bir süreye bağlanıp bağlanmadığı, Bulgaristan'da kalan T÷rk mal ve menkullerin bedellerinin T÷rkiye'ye getirip getirilmeyeceği konularında bilgi istemişti. Köprölü ise gelecek g÷çmen sayısı hakkında bir mutabakatın olmadığını, Bulgar tarafının 3 aylık süre ve 250.000 kişi konusundaki taleplerinin yapılan görüşmelerle bertaraf edildiğini belirtmişti. Köprölü ayrıca g÷çmenlerin Bulgaristan'da kalan mallarını serbestçe satabileceklerini, bunun 1925 yılında yapılan anlaşma ile güvence altına alındığını ancak satılan malların meblağının T÷rkiye'ye getirilmesi konusunun tam bir hükme bağlı olmaması nedeniyle meselenin sürüncemede kaldığını ifade etmiş, sorunun halli için Bulgar hükümeti ile görüşmelerin sürdüğünü dile getirmiştir.⁹ Bulgaristan yönetiminin g÷çmeni sayısı üzerinden T÷rk tarafı üzerinde baskı kurma stratejisinin T÷rk tarafınca bertaraf edildiği, T÷rkiye'nin diplomasi yoluyla meselenin bir oldu bitti haline getirilmesine izin vermediği anlaşılmaktadır.

Bununla beraber T÷rkiye meseleyi sadece Bulgaristan'la diplomatik ilişkiler çerçevesinde ele almamıştır. Nitekim Bulgaristan'ın ÷lkesindeki T÷rkleri zorla g÷ç ettirme kararı alması sonrasında T÷rkiye, diplomatik kanalları sürekli kullanarak meselenin sulh ile ç÷özümüne, sorunun büyümemesine çalışmış, ırkdaşlarının sorunlarını en hızlı Şekilde çözebilmenin yollarını aramıştır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Meclisin 9 Dönem 2. Yasama Yılı açılış konuşmasında Bulgaristan'la yaşanan soruna yer vermiş, T÷rkiye'nin ç÷özüm için giriştiği

⁸ Zafer, "Bulgar Notasına Dair Resmi Bir Haber Gelmedi", 24/09/1950

⁹ TBMM Tutanak, 05/01/1951 s.54

diplomatik çabaların karşılık görmediğini belirtmiştir. Bayar, Bulgar hükümeti nezdinde yapılan girişimlerin sonuç vermemesi durumunda ihtilafı uluslararası mercilere taşıyacaklarını da ifade etmiştir.¹⁰ Türk tarafının meselede haklı olduğuna dair bir inanç içinde olduğunu ifade etmek mümkündür.

Göçmenlere Yönelik Planlanan İskân Süreci ve Yapılan Yardım Faaliyetleri

Notanın verildiğinin duyulmasını sonrasında Bulgar idaresi Türk göçmenleri sınıra yığmış, toplu olarak sınırı geçmeye zorlamıştı. Notanın alındığı ilk günden itibaren Türkiye gerekli hazırlıklara hemen başlamıştı. Ancak gelenlerin sağlık ve geçici iskanının sağlanması, kayıt işlemlerinin yapılması ve göçmenlerin niteliklerine uygun yerlere sevki gibi konularda sistemli bir iskân siyasetinin bulunmayışı nedeniyle bir hayli zorluk çekildi. Diğer yandan Bulgar yönetiminin göçmenler arasına casuslar ve Türk olmayan unsurların da yerleştirmiş olabileceği ihtimaline karşı özenli bir araştırma ve inceleme gerçekleştiriliyordu. Nitekim Bulgaristan'ın göçmenler arasına sahte vizeli pasaportları bulunan 126 çingene yerleştirmesi, göçmenlerin eşyaları arasından Türkiye'deki itibarlı şahıs ve ajanlara verilmek üzere mektupların ele geçirilmesi, Hüseyin Gümüş adında bir casusun yakalanması ve Türk asıllı olmayan kişilerin göçmenlerle birlikte Türkiye'ye giriş yapması üzerine Türk tarafı göçmen alım meselesini durdurmuş, sınır kapısını kapatmıştı.¹¹ 1950'nin Ağustos-Kasım döneminde Bulgaristan'ın Türk tarafını zor durumda bırakma stratejisinin kısmen de olsa başarılı olduğu ifade edilebilir. Ancak göç konusunda yıllara sâri tecrübeye sahip bürokrasinin varlığı ilk şokun çabuk atlatılmasını sağlayacaktır.

Baskın tarzında başlatılan ilk göç dönemi olarak da ifade edilebilecek olan 1950 Ağustos-Kasım döneminde 84.784 göçmene vize verilmişti. Vize alan göçmenlerden 15.908'i (3.696 aile) Ağustos-Kasım döneminde, 21.407 göçmen ise (4.979 aile) sınırın tekrar açıldığı 3 Aralık 1950-31 Aralık 1950 döneminde (toplamda 37.315 göçmen) Türkiye'ye gelmişti.

¹⁰ TBMM Tutanak, 01/11/1950, s13

¹¹ Ulus, 26/09/1950, Demokrat Ankara, 02/12/1951; Zafer Akşam Postası, 04/01/1951, 02/12/1951; Demokrat Ankara, 17/02/1952; Halkçı (Yeni Ulus) 28/07/1954; Ali Tanoğlu, age, s.131,144, Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, C2 1941-1960. Yay Kurulu Hasan Ersel, Ahmet Kuyaş, Ahmet Oktay, Mete Tunçay, Yapı Kredi Yay. İstanbul 2002, s.172

1951 yılında yapılan anlaşma kapsamında ise günde 700-800 civarında geçiş gerçekleşmiş, bu sayı hasat mevsiminin de etkisiyle Eylül ayında günlük 100 göçmene kadar düşmüştür. Nitekim 1951 yılında aylara göre geçişler ve topla sayı şu şekilde gerçekleşmiştir.¹²

Tablo 1: 1951 Yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Gelen Türk Göçmen Sayısı

Aylar	Aile Sayısı
Ocak	5.071
Şubat	5.538
Mart	2.240
Nisan	3.812
Mayıs	1.868
Haziran	2.098
Temmuz	1.220
Ağustos	1.394
Eylül	723
Ekim	86
Kasım	268
Toplam	33.793 Aile (139.523 Göçmen)

Buna göre 1951'de 139.532, 1950 Ağustos – Aralık döneminde ise

¹² Ali Tanoğlu, age, s.131; Ulvi Özgür, Bulgaristan Türkeri'nin 1950 – 1951, s.71-73

37.315 kişi olmak üzere toplam 176.874 Türk göçmen Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelmişti.

8 Ekim 1950'de sınırların ilk kez kapanması sınırda geçiş için bekleyen birçok Türk göçmeni zor durumda bırakmıştı. Bunun üzerine Türkiye alacağı göçmen sayısını aylık 12.000 kişiye kadar çıkaracağını taahhüt etmiş, bu sayı sınırların yeniden açıldığı aralık ayında 21.000'e kadar çıkmıştı. Ancak aylık kota uygulaması Bulgaristan'ın uygulamak istediği sıkılaştırma politikasıyla uyuşmadığından göçleri zorlaştırma kararı almıştı. Bulgaristan Kasım 1951'de sınırı tekrar kapatmış ancak bu gerçeğe rağmen Türkiye sizi istemediği için geri dönüyorsunuz propagandası yapmıştır.¹³ Meselenin ortaya çıktığı andan itibaren Bulgaristan'ın hedeflediği 250.000 Türk'ü gönderme amacına ulaşmadan sınırı kapatması göçmenlerin ülkeye kabulü konusunda Türkiye'nin olumsuz bir tutumunun olmaması ve çözüm odaklı yaklaşımıyla doğrudan ilgilidir.

Bir yandan Bulgaristan'la bu diplomatik mücadeleler sürerken bir yandan da gelen göçmenlerin kalıcı iskanında kullanılacak verilerin toplanmasına çalışılıyordu. Bu kapsamda gelen göçmenlerden 113.361'inin tasnifi sonucunda 52.353'ünün çalışabilir olduğu, %46'sının 0-15 yaş arasında bulunduğu tespit edilmişti. %53.4'ünün erkek, %46.6'sının ise kadınların oluşturduğu göçmenlerin %68'inin çiftçilik, (çiftçi, hayvancı, bağcı vs) mesleği ile uğraştığı kaydedilmişti. Tasnif edilen ilk göçmen grubundan 30.778 kişi ise akraba ve dostlarının yanına gitmişlerdi. Bu tespitler göçmenlerin nereye yerleştirileceği, kendileri için yapılacak mesken tipini, verilecek arazi büyüklüğünün belirlenmesinde kullanılacaktı. Diğer yandan kurumların eş güdüm içinde çalışması için Bakanlıklar Arası Göçmen İşleri Komisyonu adıyla bir komisyon kurulmuş, iskan ve üretim konularında Tarım, Çalışma, İç İşleri ve Toprak İşleri Genel Müdürlüğü çalışmalarını hızlandırılmış, hazırlanan hükümet planının iyi şekilde işleyebilmesi için 1.500.000 dönümlük arazinin parselleme ve tapulama işlerine başlanmıştı.¹⁴ Bütün bu çalışmaların göç meselesinin ilk 5 ayında gerçekleştiği düşünüldüğünde oldukça hızlı ve koordineli bir çalışmanın yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

¹³ Cumhuriyet, 09/10/1950; TBMM Tutanak, 01/11/1950; Zafer Akşam Postası, 02/12/1951; Demokrat Ankara, 03/01/1952

¹⁴ Cumhuriyet, 25/11/1950; Zafer Akşam Postası, 03/01/1951, 21/02/1951; Ali Tanoğlu, age, s.132

Göçlerin ölkelere sosyolojik etkileri olduğu gibi büyük ekonomik yükler de yüklemektedir. Nitekim Türkiye için bu büyük göçmen dalgasının diğer bir yönü neden olduğu maddi kaynak ihtiyacıdır. Zira toplamda 150.000'i geçen bir insan kitlesinin gıda, giyim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçlarının temini için yaklaşık 500 milyon lira gerektiği hesaplanıyordu. Buna karşın 1950 yılının son beş ayı için bütçeden ancak 10 milyon lira tahsisat istenebilmişti. Diğer yandan Göçmen Yardımı ve Göçmen Pulu gibi yardım organizasyonları kurularak bunlar namına ürünlere zam yapılması kararlaştırılmıştı. Ancak Marshall Planı'ndan gelen 30 milyon liralık yardım da dahil olmak üzere, göçmenler için 1954 yılına kadar ayrılan toplam bütçe 85 milyon lirada kalacak, hesaplanan giderlerin %20'si kadar bir meblağ göçmenler için harcanabilecekti.¹⁵ Bu durum ihtiyaçların kalanının birey ve kurumların yardımları ile giderildiğini göstermektedir.

Nitekim yardım konusunda yurt içi ve dışından kurum ve bireyler göçmenlere karşı duyarsız kalınmamıştı. Yurt içinden 9 milyon liralık nakdi yardımın yanı sıra 111.561 parça giyim eşyası, 9.639 ton yiyecek, 100 ton yakacak, 211 canlı hayvan yardımı yapılmıştı. Yurt dışından ise 299.650 liralık nakdi yardım, 230 ton süt tozu, 2.067 adet battaniye, 200.000'den fazla giyim eşyası ile 1.000.000 liralık yiyecek yardımı gelmişti. Yine merkezi Amerika'nın Philadelphia kentinde olan Dünya Kiliseler Birliği, 60 ton buğday, 60 ton fasulye ve 20 ton da muhtelif giyim eşyası göndermişti.¹⁶

Nakdi yardımlara duyulan ihtiyacın büyüklüğü çeşitli yardım organizasyonları düzenlemeyi gerektirmiş, milletvekilleri de bu konuda farklı fikirleri mecliste gündeme getirmişti. Bu kapsamdaki önerilerden biri de Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'dan gelmişti. Mecliste göçmenlerin durumunu dile getiren Gürkan, her aile için 1.000 lira verilmesi durumunda 50.000 aile için 50 milyon liranın gerekeceğini, bunun ise bütçe imkanları ile karşılanamayacağını belirterek ölkede geneline iki piyango çekilişii düzenlemesini teklif etmişti. Türkiye gelen Bulgaristan göçmenlerine yardım eli uzatan kurumlardan biri de Türk Kadınla Birliğiydi. Birlik üniversite eğitimi alan gençlerin barınma sorununa yardımcı olarak uygun ve sıcak bir ortamda okumalarına

¹⁵ Ulus, 19/10/1950, 11/01/1951; Ali Tanoğlu, age, s.144-145,150

¹⁶ Zafer Akşam Postası, 13/10/1951; Demokrat Ankara, 01/01/1952

destek oluyordu. Bu kişilerden tıp fakültesi öğrencisi Mustafa Önal ve Feriha Akın gönderdikleri mektuplarla kuru masalar üzerinde gecelerini geçirmeye çalışırken yerleştirildikleri yurdun güzel ortamında eğitimlerini sürdürdüklerini bu durumdan dolayı müteşekkirdiklerini ifade ediyorlardı.¹⁷

Bu faaliyeti yeterli görmeyen Türk Kadınlar Birliği, Türk-Amerikan Kadınlar Derneği temsilcileri, kadın öğretmenler, hakimler, doktorlar, gazeteciler ve tanınmış ailelerin üyelerinden oluşan 53 kadın göçmen, göçmenlerin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla bir araya gelmişti. Bu oluşum, Dikiş Kolu, İş Bulma ve Çocukları Koruma Kolu, Elçiliklerle İletişim Kolu, Muhacirlerle İletişim Kolu, Aynı Yardım Kolu ve Nakdi Yardım Kolu olmak üzere altı farklı alanda faaliyet göstermeye başlamıştı. Göçmenler yararına spor alanında yapılan faaliyetlerden biri de güreş alanında gerçekleştirilmişti. Bu kapsamda Kızılcahamam'da yağlı güreş müsabakaları düzenlenmiş, ilçe ve köylerden gelenlerle birlikte müsabaka 15 bin seyircinin seyrettiği bir organizasyona dönüşmüştü. 50'den fazla pehlivanın katıldığı müsabakaların hakemliğini Yaşar Doğu'nu yapmış, Babaeskili Ali Ahmet karşısında Adapazarlı Orhan başpehlivan olmuştu.¹⁸ Türk Kadınlar Birliği'nin Ankara'daki çalışmaları, derneğin etkinliğini ve organizasyon yeteneğini göstermesi bakımından önemlidir.

Yetkililer bir taraftan göçmenlerin ülkeye girişini düzenlemeye çalışırken, diğer taraftan gelenlerin iskanını planlamaya başlamıştı. Konuyu ele alan Bakanlar Kurulu göçmenlerin sanat, meslek, ziraatla uğraştıkları alan ve yaşadıkları yerin iklim şartlarına göre illere yerleştirilmesi, valilerin gecikmelere mahal vermemeleri ve tedbirleri almaları, merkezi idare dışında yerel imkanlara da başvurularak göçmenlerin bir an önce normal yaşamlarına dönemlerinin sağlanmasını istemişti. Göçmenlerin iskanı muvakkat ve kati iskân olarak ikiye ayrılmış, muvakkat iskan yerleri olarak Edirne, Tekirdağ, İstanbul ve İzmir'de misafirhaneler belirlenmişti. Bu misafirhanelerde 12 gün misafir edilen göçmenlerin Edirne'den kalıcı yerlerine gidinceye kadar kişi başı harcaması 720 kuruştur. Kalıcı iskân yeri konusu ise başlangıçta farklı görüşlere neden olmuştu. Bazı kurumların iktisadi fayda ve Marshall

¹⁷ TBMM Tutanak, 27/12/1950, s.343-344; Zafer Akşam Postası, 15/01/1952

¹⁸ Zafer, 14/05/1951, 25/01/1951

yardımından yararlanılabilmesi gibi nedenleri ileri sürerek toplu olarak bir yerde yerleşimi savunması üzerine her kurumun raporlarının iskân merkez komisyonunun da karara bağlanması ve buna göre hareket edilmesi kararlaştırılmıştı.¹⁹ Tartışmalar yerleşim meselesinin maddi zorlukların ne denli etkili bir konu olduğu göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Göçmenlerin Türk Başkent'inde İskanı

1951 ortalarında göçmen sayısının 200.000'ni bulacağı söylentileri üzerine belirlen iller dışında farklı yerlerde de iskân yapılması düşünülmeye başlanmıştı. Diğer yandan muayene, bakım, idari formaliteler ve güvenlik araştırmaları yapılan göçmenlerin kalıcı iskanı için harekete geçilmişti. Bu kapsamda göçmenlerin başta Ankara, Sivas, Mersin, Niğde, Seyhan ve Konya gibi 39 şehre yerleştirilmesi süreci başlatılmıştı.²⁰ Göçmenlerin yerleştirilmesi düşünülen Ankara göçmenlerin ilk kez yerleştirildiği bir yer değildi. Nitekim doğuda yaşanan huzursuzluklar nedeniyle aşiretler ve Rumeli muhacirleri Ankara'ya yerleştirilmişlerdi. Yine nüfus mübadelesi sırasında Yunanistan'dan 3000 göçmen, Ankara merkez, Keskin, Haymana, Koçhisar, Beypazarı, Ayaş, Yenikent gibi yerlerde iskân edilmişti. Bu dönemdeki göçmenlerin ticaretle uğraşan, tarım dışında çalışan kent kökenli kişiler olması şehirde emek açığının oluşmasına neden olmuştur. Gelen göçmenlerin içinde sınırlı sayıda çiftçi bulunması ise bu grubun özellikle Ankara'ya getirildiğini göstermesi bakımından önemlidir.²¹ Ankara'nın tarımsal alan potansiyeli ve getirilen göçmenlerin teknolojik yeniliklerle bölgede üretimi olumlu etkilemeleri yerleşim yeri olarak seçilmesinde etkili oluyordu.

Bununla beraber 1950-1951 yıllarını kapsayan Türk göçlerinde Ankara'ya daha fazla önem verildiğini ifade etmek mümkündür. Zira gelen 32.446 göçmen aileden 3.417'sinin (göçmenlerin %10'undan

¹⁹ BCA Fon: 30.18/124.83.7-1; TBMM Tutanak, 17/01/1951, s.231; Zafer, 26/10/1950; Ali Tanoğlu, age, s.150

²⁰ Zafer 13/07/1951; Zafer Akşam Postası 30/11/1951; Ali Tanoğlu, age, s.155

²¹ İlber Ortaylı, "Demiryolunun Gelişi" Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri, Derleyen Ayşe Tükel Yavuz ODTÜ Ankaralılar Vakfı Yay. Ankara, 2000, s.209; Fahriye Emgili, "Göçmenlerin İskanında Bir Kent: Ankara", Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu, Editör: Prof Dr. Yılmaz Kurt, C.1, Ankara, 2012, s.920-927

fazlası) Ankara'ya yerleştirilmesinin planlanmıştır. Bu 3.417 ailenin 897'si (3.697 kişi) çiftçi, 315'i esnaf ve sanatkârdı. (1.114 kişi) İskân sürecinin başlamasıyla birlikte ilk etapta Ankara'ya 600 ailenin getirilmesi için hareket geçilmiş, planlanan faaliyet kapsamında Ankara'ya ilk önce 180 aile getirilmiş, daha sonra bu sayı 224 aileye ulaşmıştır. (1051 kişi) Getirilen aileler ilk misafir edildikleri yerlerden alınarak 9'u Haymana'ya, 10'u Beypazarı'na, 6'sı Kızılcahamam'a 1'i Çubuk'a, 11', Nallıhan'a, 9'u Şereflikoçhisar'a, yine bu yıl gelen göçmenlerden 61 göçmen ailesi Ayaş'a yerleştirilmiştir. Yerleştirilen ailelerin 6 aylık iâşesi ilçe ve köyler halkı tarafından karşılanacaktı. Nitekim Şereflikoçhisar'ın Mezgit köyüne yerleştirilen aileler için köylüler 1200 kilo un, 100 kilo yağ, 200 kilo Bulgur, 100 lira para, 12 kat yatak, 2 soba, 8 ton odun yardımıyla bulunmuştu. Kış şartlarının etkili olmaya başladığı bu dönemde gelen ilk göçmenler için Göçmenlere Yardım Derneği Ankara Şubesi de harekete geçerek, "Göçmenlere Yardım" damgalı Kızılay makbuzları ile yardım toplamaya başlamıştı.²²

Göçmenlerin acil ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yardım faaliyetleri yürütülürken, aynı zamanda göçmenler için daha kalıcı çözüm sunabilecek barınma sorunu da ele alınmıştır. Bu çerçevede, çiftçi göçmenler için kırsal bölgelerde bulunan köylerde iki oda ve bir ahır içeren konutlar tasarlanmışken, esnaf ve sanatkâr göçmenler için ise kasaba ve şehirlerde dükkanlı iki oda bir hol veya dükkân olmayan iki oda bir hol şeklinde konut tipleri belirlenmiştir. Köy evlerinin çatısı gerek iki sath üzerine meyilli yapısı ve Marsilya tipi kiremitle örtülmesi nedeniyle çok uzaktan fark edilebiliyordu. Başlangıçta 35 metrekare olarak düşünülen evlerin boyutu, hükümet tarafından alınan yeni bir kararla 55 metrekare olarak yeniden belirlendi. Başlatılan iskân faaliyet programı 1952 yılına kadar başarıyla sürdürülmüş, Marshall programından gelen 30 milyon lira ve halkın bağışladığı 9 milyon lira ile 22.000 ev yapılmıştı. 1952 ilkbaharında itibaren ise iskân programında ikinci aşamaya geçilmiş, yine Marshall Planı yardım programından alınması planlanan 30-40 milyon liralık bir destekle 20.000 ev daha yapılması planlanmıştır.²³Farklı yerleşim yerleri ve farklı nitelikteki göçmenlere göre

²² Ulus, 29/11/1950, 05/01/1951,03/02/1951 06/01/1951; Zafer Akşam Postası, 05/01/1951, 06/01/1951, 13/01/1951; Zafer, 06/12/1950, 30/01/1951; Ali Tanoğlu, age, s.155; Mehmet Aldan,(1965), Türlü Yönleri ile Ayaş Ayyıldız Matbaası, Ankara, s.57-58

²³Demokrat Ankara 21/09/1951, 29/02/1952; Ali Tanoğlu, age, s.156-157

gerektirmesine karşın, göçmen ailelerin üretici hale getirilmesinin uzun vadede ülkeye katkısı sosyal ve ekonomik açıdan daha fazladır. Bu nedenle hükümet bu konuda harcama yapmadan çekinmemiştir. Nitekim hükümet göçmenlere arazi dağıtımını da yeterli görmemiş, eldeki tarım aletlerinin yetersiz kalması durumunda kurulmuş komisyonlar marifetiyle tarlaların traktörlerle sürdürmesini sağlamıştır. Sadece çiftçiler değil meslek ve sanat erbabı da bu süreçte unutulmamış, mesken dışında, döner sermaye ve mesleklerini icraya yarayacak malzemeler verilmesi planlanmıştır.²⁵ Gerek göçmenlerin ilk etapta kendilerine yeter hale getirilmesi konusunda yapılanların, gerekse de Anakara ve ülke üretimine katkı yapmalarına yönelik çabaların kısa sürede sonuç verdiğini söylemek mümkündür.

1951 yılı ortalarına gelindiğinde Ankara'ya yerleştirilmesi planlan 3417 aileden 1071'sinin iskan işlerinin halledildiği görülmektedir. Bu ailelerin barınma sorununu çözmek için 728'i toprak damlı, 343'tanesi ise çatılı olacak şekilde yapılan konutlarla çözülmüştür. Köylerde ise kendi evlerini kendileri yapmak isteyenlere kerestelik ağaç verilmiş, üretime geçebilmeleri için 339 ton tohumluk dağıtılmıştı. 1952 yılı ortalarına gelindiğinde Ankara'ya Bulgaristan'dan gelmiş göçmen aile sayısı 5.161'e ulaşmıştı. Bu ailelerin de 3952'si çiftçi, 1209'u sanatkardı. Nitekim kısa sürede 949 çiftçi, 334 sanatkâr ailenin iskan süreci tamamlanmıştı. Ailelerin 3417'si Ankara merkez, Ayaş, Bala, Çankaya, Çubuk, Kalecik, Keskin, Nallıhan, Polatlı, Şereflikoçhisar ilçelerinde bulunuyordu. Muhtelif ilçelere yerleştirilen 652 çiftçi aileye 70.372 dönüm arazi dağıtılırken, sanatkâr göçmenler içinse 40 dükkân yeri ayrılmıştı. Ziraat Bankası ise tohumluk temini kredi kapsamına almış, 544 göçmen aileye kredi ile 219.570 kilo tohumluk dağıtmıştı. Yine 673 köylüyle donatım ve işletme kredisi olarak 1.288.365 lira verilmiş, kredilere 5 yıllık vade tanınmıştı. Ayrıca çiftçi ailelere 17 traktör, 427 at, 290 araba, 334 çift öküz, 477 pulluk, 177 kazma, 152 kürek, 433 tırmık

²⁵Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü İstatistik Yıllığı 1953 Ankara, s.252, Ali Tanoğlu, age, s.158, Yeni İktidarın Çalışmaları- Demokrat Parti Hizmetinde Bulunduğu Türk Milletine Hesap Veriyor 22.05.1950 (1953), İstanbul, s.117; TBMM Tutanak, 17/01/1951, s.233

dağıtılmıştı. ²⁶ Ankara'daki gmenlerin iskan ve üretim konularının czm için 1951-1952 yıllarının oldukça yoğun geçtiği anlaşılmaktadır.

Gmenlerin Türkiye geliş süreci ve ülke içinde yaşadıkları sorunların büyük blm, Bulgaristan'daki varlıklarından hiçbir şeyi yanlarında getirememelerinden kaynaklanıyordu.. Nitekim 1925 yılında Bulgaristan ile yapılan anlaşma çerçevesinde kalan mallarının serbestçe satılmasını da içeren düzenlemelere rağmen Bulgaristan, gmenlerin yanlarında getirecekleri eşyaların ve satılan malların gelirlerinin transferi konularında sorunlar çıkartıyordu. Bu konuda en çarpıcı rneklerden biri Ankara'ya gelen gmenlere Bulgar hükümetinin Türkiye'ye giderken yanlarına ancak pamuk yatak alabilecekleri, yönlü yatak gtremeyecekleri ynndeki dayatmasıdır. Bulgar hükümeti ifti gmenlerin yanında çoğunlukla yönlü yatak bulunduğunu bildiğinden bu tür bir dayatmada bulunuyordu. Nitekim Bulgaristan amacına ulaşmış, Türk gmenler ülkeden yatacak yatakları bile olmadan ayrılmak zorunda kalmıştı. Bulgaristan'ın gmenlere zorluk çıkardığı diğer bir konu ise vergi meselesiydi. Ahmet adındaki bir gmen 4 tavuğuna vergi olarak senede 130 yumurta istendiğini belirtmişti. Gmen genç bir kadın ise yeni doğum yapmış kadınlarından belirli bir miktarda süt istendiğini ifade etmişti.²⁷ Farklı tanıkların Bulgaristan'da yaşadığı olumsuzlukların benzerliği, tesadüfi olmayacak düzeyde planlı bir sürece işaret etmektedir. Ayrıca bu anlatılar Bulgaristan tarafının Türkiye'ye verdiği notada g ülkedeki Türklerin isteğiyle yaptığı iddiasını da rtr niteliktedir.

Yine Beypazarı'na yerleştirilen gmen aileler, Bulgaristan'da ayrılırken kendilerine Türkiye'de sadece saman yiyebileceklerinin sylendiğini, herkesin yollarda ve inşaatlarda çalışmaya zorlandığı, zellikle vergi konusunun Türkiye'ye geldiklerinde bile geceleri rüyalarına girecek kadar ağır olduğunu ifade ediyorlardı Keskin'e yerleştirilen 60 yaşındaki ihtiyarlardan Mehmet Yenihayat ise İstanbul'u grme parası olarak Bulgaristan'ın kendisinden mallarını, 6 tarlasını, 2 hayvanını ve kulübesini aldığını, Türkiye'de kendisine ot bile

²⁶ BCA Fon: 30.18.1-2/131.24.9-1; Hürses, 22/08/1951; Zafer, 18/08/1951, 03/10/1951, 02/02/1952, 23/03/1952, 22/08/1952; Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik, s.252

²⁷ TBMM Tutanak, 05/01/1951 s.54; Zafer, 25/01/1951

verilmeyeceğinin söylendiğini ifade etmişti.²⁸ Bulgaristan'ın Türk nüfus hakkında aldığı ani göç kararını, göçmenlerin ifade ettiği uygulamalarla birlikte düşündüğümüzde gerek Türk nüfusa gerekse de Türkiye'ye karşı art niyetli bir tutumla hareket ettiği ifade edilebilir.

Göçmenlerin Ankara'da Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Çabaları

Her türlü maddi imkândan yoksun olarak Türkiye'ye gelen göçmenler için 1951'in ilk aylarında yapılması düşünülen "Göçmen Piyangosu" içeriği netleşmiş, Milli Piyango İdaresinin düzenlediği piyangoda toplamda 18 milyon lira dağıtacağını duyurulmuştu. 523.555 kişiye dağıtılacak piyangoda en büyük ikramiye bir kişiye yarım milyon lira olarak belirlenmişti. Bunu takiben bir kişiye 300 bin lira, bir kişiye 200 bin lira, iki kişiye 100 bin, 5 kişiye 50 bin lira ikramiye verilmesi planlanmıştı. 1923-1930 döneminde 578.631 göçmen için sadece devletin harcama yaptığı düşünüldüğünde (19.195.001 lira) piyango şeklinde bir çözüm yolunun denenmesi imkanlar konusundaki sıkıntıyı göstermesi bakımından dikkat çekicidir.²⁹

Göçmenlere yardım konusuna ilgi gösteren bir diğer topluluk da spor takımlarıydı. Bu kapsamda Demirspor, Ankaragücü, Tekel, Gençlerbirliği ve Karagücü takımlarının katılacağı kupalı bir turnuva düzenlenmişti. Göçmenlere Yardım Derneği Ankara Şubesi ise Ankara'da 3 gün sürecek bir yardım kampanyasını başlatmıştı. 200 üyeden oluşan kadınlar grubu Yenışehir, Bahçelievler, Kavaklıdere ve Çankaya semtlerinde yardım için dolaşırken, 325 kişilik erkekler grubu ise Cebeci, Eski Ankara semtlerine dağılarak yardım toplamaya çalışıyordu. Yapılan yardım faaliyetleri kapsamında Ankara Silah Fabrikası işçileri 1216 lira 23 kuruş, Kuyumcular ve Sanatçılar 2250, Fırıncılar 2250, Lokanta ve Kahveciler 1135, Elektrik Teknisyenleri 567, Otelci ve Hancılar 533, Berberler 398, Maden İşler Sanatkarları 357, Şoförler 244, Arabacılar 36, Tekel Bayileri Derneği 19 lira yardımda bulunmuştu. Göçmenler yararına Ankara'daki 3 günlük yardım faaliyetinde 196.000 lira, Türkiye çapında düzenlenen

²⁸ Zafer, 24/03/1951; Zafer Akşam Postası, 05/01/1951

²⁹ Ulus, 05/01/1951; Selahattin Önder, Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir, 1990, s.189-195

yardım organizasyonunda ise toplam 4.287.000 lira toplanmıştı.³⁰ Toplanan meblağdan bağımsız olarak gerek Ankara gerekse de ülke çapında yardım faaliyeti organizasyonu düzenleme ve sonuçlandırma konusunda oldukça iyi bir sınav verildiği ifade edilebilir.

Yine Ankara'da göçmenler yararına Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü tarafından bir sergi açılması, ilk ve ortaokul ğrencilerinin yaptıkları "göçmen" konulu resimlerin bu sergide ziyaretçilerle buluşturulması planlanmıştı. Göçmenlere Yardım Derneği Ankara şubesi diğer faaliyetlerine ek olarak dernek yararına kendi yeleri arasında 5 Ocak 1952 günü saat 20:30'da Cebeci'deki Yeni Salon'da müzikli bir toplantı da düzenlemişti. Ankara ocuk Tiyatrosu sanatkarları da 16 şubata gösterime girecek bir müsamere tertip etmişti. TBMM ve Göçmen ve Mlteçiler Yardım Birliği başkanlığı yapan Refik Koraltan ise, Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin sorunlarıyla ilgili radyodan yaptığı konuşmada yapılan yardımlara teşekkür etmiş, ancak göçmenlerin ihtiyaçlarının devam ettiğini belirterek Toprak Mahsulleri Ofisi ambarlarının verilecek her türlü hububatı ve yağlı tohumları göçmenler için makbuz karşılığı alınacağını belirtmişti.³¹ Göçmenlerin Ankara'ya gelmesinden çok kısa süre sonra sivil ve resmi birimlerin göçmenlere yardım konusunda oldukça çabuk harekete geçtikleri anlaşılmaktadır.

Nitekim Ankara Valiliği de yayınladığı tezkere ile bir komitenin kurulduğunu, Ankara'daki göçmenlerin ihtiyaçları için memur ve askerlerin istedikleri miktarda teberruda bulunabileceklerini, paraların Göçmenlere Yardım Komitesinde toplanacağını duyurmuştu. Valilik tezkeresi kapsamında demiryolu malzeme dairesi çalışanları arkadaşlarının cenazesine elenk parası olarak topladıkları 94,50 lirayı göçmenlere bağışlamışlardı. Ankara'daki bu faaliyetler sürerken yurt dışından da mlteçilerin durumu dikkat çekmiş, İşve ocuk Esirgeme Federasyonu ve Cenevre Beynelmilel ocuk Esirgeme Birliği İcra Komitesi yesi Dr. Arneus, Bulgaristan'dan gelenlerin durumunu yerine görmek üzere Ankara'ya gelmişti.³²

³⁰ Zafer, 03/02/1951, 04/02/1951, 08/02/1951, 21/02/1951, 27/02/1951, 01/03/1951

³¹ Hürses, 16/05/1951; Zafer, 10/02/1951; Zafer Akşam Postası, 10/02/1951, 01/01/1952

³² BCA Fon: 30.1.0/117.737.4-3; Zafer Akşam Postası, 09/01/1951, 19/02/1951

Göçmenler ülkeye girdikleri andan itibaren sağlık konuları titizlikle ele alınıyordu. Bu kapsamda göçmenlerin verem hastalığı yönünden taranması için Edirne'ye ve Tekirdağ'a sağlık ekipleri gönderilmişti. Edirne'deki ekipler 19.807, Tekirdağ'daki ekipler ise 7.125 kişiyi ilgili hastalık kapsamında röntgen muayenesinden geçirmişti. Ankara'da ise İl Sağlık Müdürlüğü Bulgaristan'dan gelen göçmenler için sağlık taramaları gerçekleştiriyordu. Müdürlük göçmen yerleştirilen 28 köyde sıhhi kontrol gerçekleştirmiş, mevsim hastalıkları yönüyle de 1587 komprime sülfanilamid, 165 komprime aspirin, 80 komprime döver parasız dağıtmıştı. Yine 312 göçmene tifo-tifüs ve karma aşısı yapılmıştı.³³ Hükümetin gelen göçmenlerin temel meselelerini sadece barınma ve gıdadan olarak görmediğini, sağlık meselesinin de üzerinde hassasiyetle durduğunu ifade etmek mümkündür.

Ankara'ya gelen göçmenler yerleştirildikleri yeni yerlerine bir yandan uyum sağlamaya çalışıyor, bir yandan da dost ve yakınlarıyla irtibat kurmaya çabalıyordu. Gazeteler ise göçmenlerin akrabalarını bulabilmeleri isimler ve adresler paylaşıyordu. Ankara'da yeni yerlerine alışan göçmenler ise üretici konuma geçmiş, geldikleri yerlerde uyguladıkları üretim yöntemleri ve araç gereçler kullanımları ile Ankara'daki çiftçilere etkilemeye başlamışlardı. Nitekim göçmenler yerleşik halkın kağrı yerine dört tekerlekli araba kullanmaya başlamasında önemli rol oynamışlardı. Bununla beraber çevreye uyum ve bölge halkıyla davranış biçimi ve hayat stilleri nedeniyle çatışma yaşanması gibi sorunlarla da karşılaşmıştı.³⁴ Bu yönüyle 1950-1951 Bulgaristan'dan gelen Türk göçmenlerinin daha önceki yıllardaki göçlerin ürettiği benzer sonuçlar ürettiğini söylemek mümkündür.

Oldukça kısa bir süre içinde kitlesel göç dalgasıyla karşılaşılması, ülke içinde bu meseleyi siyasetin odak noktası haline getirdi. CHP, Türk göçmenlerin sorunlarına ilgi göstererek, hükümetin gerekli önlemleri almadığını iddia etti. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek de hükümetin göçmenler konusundaki yetersizliğini vurgulayarak, göçmenlerin açlık ve çıplaklık gibi zorluklarla karşı karşıya kaldığını ifade etti. Ayrıca, göçmenlerin bu zor zamanlarında Cumhuriyet Halk Partisi üyeleri tarafından korunduğunu ve desteklendiğini belirtti. Nihat Erim

³³ Yeni İktidarın Çalışmaları, s.104, Zafer, 10/04/1951

³⁴ Ulus, 23/03/1951, Fahriye Emgili, "Göçmenlerin İskanında Bir Kent: Ankara", s.933

ise göçmenlerden her ailenin acil ihtiyaçları için en az 5.000 liraya ihtiyacı olmasına karşı hükümetin zamanında meclise başvurarak gerekli parayı meclisten istemediği eleştirisinde bulunmuştu. Diğer yandan DP’li Sinan Tekelioğlu, CHP’nin İş Bankası’ndan 500.000 lira aldığını ifade etmesi mecliste gerginliğe neden olmuş, mecliste paranın göçmenlere verileceği sesleri yükselmişti. Tekelioğlu bunun üzerine “Halk Patisi göçmenlere para vermez”, göçmenlerin bir şeyi varsa onu alır” sözlerini sarf etmesi tartışmalara neden olmuştu.³⁵

Göçmenlerin Ankara’ya yerleştirilme süreci büyük oranda 1951-1952 yıllarını kapsasa da bu tarihlerden sonra da iskân işleri devam etmiştir. Bu kapsamda 1 milyon liralık bir maliyetle 250’si Ankara merkeze, 100 tanesi de Haymana’ya yapılmak üzere konut inşa edilmesi planlanmıştı. Ancak evler için düşünölen arazide sorun yaşanması ve yeni arsa arayışı, inşaat faaliyetlerinin 6 ay gecikmeyle başlamasına neden olmuştu. Aynı yıl içinde bu konutlara Pınar ve Sinanlı mıntıkalarında 100 konut daha eklenmesi kararlaştırılmış, 1955 kışı gelmeden 450 konutun bitirilmesi için çalışmalar hızlandırılmıştı. 1934-1950 yılları arasında Türkiye’ye toplam 60,573 göçmen ailesinin gelmesine rağmen, Ağustos 1950-1951 döneminde 33,793 ailenin göç etmesi, göçmenlerin yerleşim sorunlarının 1950’lerin ikinci yarısında da devam etmesine neden olmuştu.³⁶ Göçmenlerin 1950’li yılların ortalarına kadar açıkta kalmadığı ve barınma meselelerine geçici de olsa çözüm buldukları anlaşılmaktadır. Bununla beraber sorunun kalıcı olarak çözümü hükümetin imkanlarıyla doğrudan ilgili olduğundan bazı göçmenlerin sorununu çözümü için söz konusu yıllara kadar beklemek gerekmişti.

Sonuç

1950-1951 yıllarındaki Bulgaristan’dan Türk göçü, Bulgaristan’ın 1878 sonrası ulusal hedefleri ve II. Dünya Savaşı sonuna doğru beliren uluslararası politik ortamla yakında ilişkilidir. Bu göçü 1878, 1912 sonrası göçlerden ayıran temel unsur kaybedilen bir savaş sonrası gerçekteşmemesidir. Göçün Türkiye’de yeni bir hükümetin yönetime

³⁵ Zafer, 24/06/1951, Ulus, 11/01/1951, TBMM Tutanak, 02/02/1951, s.23

³⁶ Zafer Akşam Postası, 06/05/1954, Zafer, 26/09/1954, Yeni İktidarın Çalışmaları, s.111-112

gelmesinden kısa süre sonra başlaması ve Bulgaristan'ın göçe ilişkin karar şekli, Türk tarafını zor durumda bırakma üzerine kurulmuş bir taktik anlayışı yansıtmaktadır.

Türk tarafının 1944'ten itibaren Bulgaristan'da gerçekleşen iç siyasi gelişmelerden ve Bulgaristan'ın 1948 sonrası tutumundan kaynaklı bir göç ihtimalini değerlendirdiği arşiv kayıtlarından anlaşılmaktadır. Ancak bu ihtimalin uluslararası anlaşmalarla yürüyeceği şeklindeki beklentisi olası bir göç için hazırlık yapmasına engel olmuştur. Nitekim 10 Ağustos 1950 tarihli Bulgar Notasının ürettiği şaşkınlık bu hazırlıksızlığı göstermektedir. Bununla beraber göçe karşı verilen tepkinin hızı ve geliştirilen politikaların Bulgaristan'da ürettiği rahatsızlık, Türk bürokrasinin geçmişteki göçlerden ders aldığına ve göçe ilişkin tecrübesine işaret etmektedir.

Göçün beraberinde getirdiği maddi yük, devlet kaynaklarının kaldırılabileceğinden çok ötesinde olduğu bir gerçektir. Hükümet gelen göçmenlerden kaynaklı bütçe açığını delegelemek için vergilerin artırılması şeklindeki geleneksel çözüm yolunu tercih etmemiştir. Bunun yerine, halkın destek ve katılımını sağlamak amacıyla "piyango düzenlemesi" gibi alternatif bir yöntemin benimsemiştir.

1923-1930 dönemindeki göçler sırasında 500.000'den fazla göçmen gelmiş ancak göçmenlerin yerleştirilmesinde Ankara tercih edilmemiştir. 1923-1930 dönemde yerleşim yeri olarak daha çok Trakya, Samsun, İzmir, Bursa, Antalya, Balıkesir tercih edilirken, 1950-1951 göçlerinde Ankara, Konya, Sivas, Mersin, Çorum tercih edilmiştir. Bu tercih farklılığında birinci göçmen grubunun Yunanistan, ikincisinin ise Bulgaristan'dan gelmeleri, iki ülkenin göçmen niteliklerinin farklı değerlendirilmesinin etkili olduğu düşünülebilir. Ankara'nın Bulgar göçmenleri için merkezi yerlerden biri olarak düşünülmesi de gelenlerin çiftçilikle uğraşmaları ve Ankara'nın zirai bünyesinin gelenler için uygunluğu ile açıklanabilir.

1923-1930 göçleri sırasında göçmenlerin ülkeye kabulleri tarafların yaptıkları anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşirken, 1950-1951 göçünde Bulgar tarafı 1925 yılında yapılan anlaşma hükümlerini umursamamıştır. Türk tarafı ise diplomatik kanalları kullanarak göçü belirli kurallara bağlamaya gayret etmiştir. Türk tarafının belirli kurallar çerçevesinde göç alma çabası Bulgar tarafında rahatsızlık üretmiş, göçün karşı tarafı zor

durumda bırakma özelliği kalmayınca da göçü durdurma kararını yine kendi almıştır.

Ankara için düşünölen göçmen sayısı başlangıçta 3.000 civarıyken 1952’de bu sayı 5.000’i geçmiştir. Gelenlerin büyük oranda çiftçi olması nedeniyle göçmenler çoğunlukla var olan köylere yerleştirilmiştir. Ekilen zirai alanın 1945-1950 döneminde artışı yaklaşık 200.000 hektarken 1950-1953 döneminde bu artışın yaklaşık 633.632 hektarı bulması gelen göçmenlerden bağımsız düşünölemez. Yine göçmenler içinde ticaret ve sanatla uğraşanların azımsanmayacak düzeyde olduğunu şehirde emek açığı oluşmasından anlamak mümkündür.

1950-1951 Bulgaristan’dan Türk göçünün yerel düzeyde ele alındığı bu çalışma, literatüre ve yeni çalışmalara kaynaklık etmesi yönüyle özgün olmasına karşın verilerinin aynı dönemde diğer illere de yerleştirilen göçmenler üzerinden yapılacak karşılaştırmalara tabi tutulması gerekmektedir.

Kasım 1951 sonrasında sınırların kapatılmasıyla göçmen akını kesilmiş ancak göçmenlerin Ankara’daki iskanı ve ihtiyaçlarının giderilmesi konuları gündemde kalmaya devam etmiştir. 1960 yılına kadar göçmenlere vatandaşlık verilmesinden konut ihtiyaçlarının giderilmesine kadar faaliyetlerin yürütöldüğü arşiv kayıtları ve dönemin gazetelerinden takip etmek mümkündür. Nitekim 1950 – 1960 döneminde Ankara’ya yerleşmiş Bulgaristan’ın İskilip bölgesi göçmenleri özelinde bakıldığında başlangıçta şehrin düşük gelirli bölgelerine iskan edilmelerine karşın bu grubun şehirde kalma süresi arttıkça daha yüksek gelirli konut bölgelerine taşınma imkanı elde ettikleri görölmüştür. Diğer bir ifadeyle göçmenler, sosyo-ekonomik ve mekânsal çevrelerine beklenenden daha hızlı uyum sağladıkları, Ankara’daki yaşamın önemli bir parçası haline gelmişlerdir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Resmi Yayınlar ve Gazeteler

TBMM Tutanak Dergisi

Zafer
 Ulus – Halkçı (Yeni Ulus)
 Cumhuriyet
 Zafer Akşam Postası
 Demokrat Ankara
 Hürses

Kitap ve Makaleler

Aldan, Mehmet, *Türlü Yönleri ile Ayaş Ayyıldız Matbaası*, Ankara, 1965.

Crampton, R. J., "The Turks In Bulgaria", *The Turks of Bulgaria: The History Culture And Political Fate Of A Minority*, The Isis Press, Editör Kemal Karpaz, İstanbul 1990.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, C2 1941-1960. Yay Kurulu Hasan Ersel, Ahmet Kuyuş, Ahmet Oktay, Mete Tunçay, Yapı Kredi Yay. İstanbul, 2002.

Emgili, Fahriye, "Göçmenlerin İskanında Bir Kent: Ankara", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu*, Editör: Prof Dr. Yılmaz Kurt, C.1, Ankara 2012.

Ersoy, Melih, "Integration of Migrants into the Urban Residential Setting of Ankara", *Ekistics*, May/June - July/August 1992, Vol. 59, No. 354/355.

Halaçoğlu, Yusuf, "Bulgaristan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C6, İstanbul, 1992.

İpek, Nedim, *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*, Serander Yayınları, Trabzon, 2006.

Karpaz, Kemal, *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, Timaş Yay. İstanbul, 2010.

Karpaz, Kemal, "The Annihilation of Minorities", *The Turks of Bulgaria: The History Culture And Political Fate Of A Minority*, The Isis Press, Editör Kemal Karpaz, İstanbul, 1990.

Karpaz, Kemal, *The Turks of Bulgaria: The History Culture And Political Fate Of A Minority*, The Isis Press, Editör Kemal Karpaz, İstanbul, 1990.

Ortaylı, İlber, "Demiryolunun Gelişisi", *Tarih İçinde Ankara Eylül 1981 Seminer Bildirileri*, Derleyen Ayşe Tükel Yavuz ODTÜ Ankaralılar Vakfı Yay. Ankara, 2000.

Ortaylı, İlber, "Genel Göç Olgusu", *8-11 Aralık 2015 Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2006.

Önder, Selahattin, *Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir, 1990.

Özgür, Ulvi, *Bulgaristan Türkeri'nin 1950 – 1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Özkan, Hamdi, *Ankara Vilayetinin Zirai Bünyesi*, Ankara, 1960.

Stavrianos, L. S., *The Balkans Since 1453*, London, 2000 .

Tanoğlu, Ali, “Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* ,14(1-4), İstanbul, 1952.

Tatarlı, İbrahim, “Bulgaristan’daki Türk Göçmenleri” 8-11 Aralık 2015 *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*, Zeytinburnu Belediyesi Yay. İstanbul, 2006.

Tekeli, İlhan, “Türkiye’nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler”, *Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri*, Derleyen: Ayhan Kaya Bahar Şahin, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. İstanbul, 2007.

Turan, Ömer, *The Turkish Minority In Bulgaria*, TTK Yay. Ankara, 1998.

Türkiye Cumhuriyeti Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü İstatistik Yıllığı, Ankara, 1953.

Yeni İktidarın Çalışmaları- Demokrat Parti Hizmetinde Bulunduğu Türk Milletine Hesap Veriyor, 22.05.1950, İstanbul, 1953.

Yıldırım, Bülent, *Bulgaristan’da Türk Varlığı ve Nüfusu (Bulgar İstatistik Kurumu Verilerine Göre 1880-2011)*, İlgı Kültür Yay., İstanbul, 2018.

Extended Abstract

The migration movements during the final period of the Ottoman Empire have emerged directly as a consequence of political and military turmoil, bringing along similar adverse effects. One of the geographical areas where these negative effects have been most profoundly felt is Anatolia. Following 1878, Bulgaria, as it progressed towards gaining independence, regarded its Turkish population within the country as a problem for the establishment of the new nation-state. This perspective was adopted as an official policy, and this stance persisted until after the Balkan Wars of 1912. An agreement was reached with Bulgaria in 1925 to introduce measures safeguarding the rights of the Turkish population in Bulgaria, resulting in an annual migration of 1000-1500 individuals from Bulgaria to Turkey. A significant migrant issue with Bulgaria did not prevail until the 1940s. However, the situation changed dramatically with the onset of World War II.

The migration that commenced in 1950 was influenced not only by Bulgaria's previously expressed attitude towards the Turks but also by the impact of domestic political developments and external foreign policy. The revolutionary movement known as the "Vatan Cephesi," launched under the leadership of the Workers' Party in Bulgaria in 1942, gained control of Bulgaria's administration following the Soviet Union's occupation of the country. The Turkish population perceived the new administration as a liberation from oppression. However, the equitable treatment of the members of the communist party of the new regime and the recognition of their right to life made the situation more challenging for the Turks.

After 1947, Bulgaria's efforts to relocate Turks living near the borders to northern regions led to a new wave of migration, as Turkish teachers, clergy, and merchants were systematically called to attend meetings and undergo courses, raising concerns about the issue of bringing Bulgarians of Turkish descent to Turkey. However, it was decided to postpone the matter of relocation until agreements were reached with the relevant states. The Bulgarian government's policies focused on establishing a mono-ethnic structure, which characterized the general nature of migrations until 1950. Nevertheless, the migrations between 1950 and 1952, involving the Turkish minority, also carried the intention of punishing and putting pressure on Turkey, which had entered NATO and provided military support to Korea, following commitments and political agreements, in addition to showcasing their political convictions.

The beginning of the Turkish migration from Bulgaria, covering the years 1950-1951, was marked by a Bulgarian note, which found its place on the front

pages of newspapers dated August 12, 1950. In this note, Bulgaria alleged that the Turkish government had been disseminating misleading information to the Turkish public about Bulgaria for two years and attempting to foster dissatisfaction among the Turkish minority in Bulgaria. Therefore, Bulgaria announced its decision to grant visas to 250,000 individuals who expressed a desire to migrate to Turkey and requested that Turkey make the necessary preparations within the framework of the 1925 agreement to accept those wishing to migrate to Turkey within three months.

After Turkey decided to forcibly relocate the Turks in Bulgaria, it consistently utilized diplomatic channels to seek a peaceful resolution to the issue, prevent the problem from escalating, and explore ways to swiftly address the conditions of its fellow kin. In this context, President Celal Bayar had addressed the issue with Bulgaria in his opening speech during the 2nd Legislative Year of the 9th Term of the Parliament. Bayar noted that Turkey's diplomatic efforts for a solution had not yielded results and stated that if the initiatives with the Bulgarian government did not bear fruit, they would take the dispute to international forums.

Following the announcement of the note, the Bulgarian administration had gathered Turkish migrants at the border and coerced them to cross the border collectively. Bulgaria's swift and vigorous implementation of this deportation-like wave of migration put Turkey in a very challenging situation. Between August 1950 and November 1950, a total of 84,784 visas were issued to individuals due to Bulgaria's forced migration movement. Among the visa recipients, 15,908 (3,696 families) had arrived between August and November, and 21,407 migrants (4,979 families) had arrived during the period when the border was reopened, from December 3, 1950, to December 31, 1950 (totaling 37,315), following the agreement made in 1951, the migrations took place at a rate of approximately 700-800 per day. In 1951, a total of 25,118 families (102,208 individuals) came to Turkey. As a result, from August 1950 to November 1951, a total of 139,523 migrants, forming 33,793 families, had migrated to Turkey.

While negotiations regarding the migrant issue with Bulgaria were ongoing, efforts were also made to collect data that would be used for the permanent settlement of the incoming migrants. From a classification of 113,361 migrants, it was determined that 52,353 were capable of working, 46% were aged 0-15, 68% were engaged in agricultural work (farming, animal husbandry, viticulture, etc.), 53.4% were male, and 46.6% were female. Moreover, in order to ensure coordination among institutions, a commission named the Interministerial Commission for Migrant Affairs was established. Efforts in settlement and production were accelerated through the General Directorates of Agriculture,

Labor, Internal Affairs, and Land Affairs. A government plan was prepared, and the parceling and title deed processes for 1,500,000 acres of land had begun to ensure the smooth operation of the plan.

Another aspect of this significant wave of migration for Turkey was the financial resource requirement it generated. Starting from the early months of 1950, meeting the basic needs such as food, clothing, health, and housing for this population of over 150,000 individuals was associated with substantial costs. The estimated cost of meeting these needs was around 500 million Turkish lira. Faced with this migrant influx, Turkey initially requested a budget allocation of 10 million lira for the last five months of 1950. Committees such as the Migrant Aid and Migrant Stamp Committees were established to facilitate assistance, including raising prices on products to support migrants.

In the years 1950 and 1951, while a migrant influx was ongoing, the resettlement phase of the issue had begun. The Council of Ministers addressing the matter had emphasized that migrants should be settled based on factors such as their skills, occupations, agricultural activities, climatic conditions of their intended places of settlement, urging governors to take swift measures and utilize local resources to facilitate migrants' return to normal lives without delay. The settlement of migrants was categorized into temporary and permanent settlements. Temporary settlements were designated in Edirne, Tekirdağ, Istanbul, and Izmir. Migrants were hosted in these locations for 12 days, and their per capita expenses during this period amounted to 720 kuruş.

Even before the arrival of the Bulgarian migrants in 1950-1951, Ankara had already been a location for the placement of migrants or sometimes a place of origin for migrants. Due to unrest in the east, Ankara had received tribes and immigrants from Rumelia, creating an influx of people, and during disasters like the famine of 1875, it had experienced outward migration. During the population exchange with Greece, 3,000 migrants were settled in places such as Ankara center, Keskin, Haymana, Koçhisar, Beypazarı, Ayaş, and Yenikent. The fact that the migrants were primarily non-agricultural, urban-origin individuals engaged in trade led to a labor gap in the city. The limited number of farmers among them and their placement, particularly in Ankara, were significant in this regard.

In the period of 1950-1951, a total of 32,446 migrant families were planned to be settled, and more than 10% of the migrants (3,417 families) were intended to be placed in Ankara. Of these 3,417 families, 897 (3,697 individuals) were farmers, and 315 were craftsmen and tradespeople (1,114 individuals). The process began by bringing 600 families to Ankara, with the first stage involving the arrival of 180 families, which later increased to 224 families (1,051

individuals). The families were then relocated to various places, with the assistance of local populations, including Haymana, Beypazarı, Kızılcahamam, Çubuk, Nallıhan, and Şereflikoçhisar.

As assistance efforts continued, the housing issue was addressed. Two-room houses with a barn were designated for farmer migrants in villages, while craftsmen and tradespeople were allocated two-room houses with a hall or without a shop in towns and cities. The roofs of village houses, due to their two-sloped structure and Marseille-style tiles, were easily distinguishable from a distance. The initial plan was for houses to have an area of 35 m², but the government later decided to increase this to 55 m². This settlement program initiated for the migrants in 1950 was successfully carried out until 1952.

Between May 1950 and July 1952, 250,002 acres of land were distributed to 4,856 migrant families in 752 villages, and in Ankara, 1200 acres in 1950, 745 acres in 1951, and 94,436 acres in 1952 were allocated for migrants to engage in cultivation. The cultivated land had increased from 609,017 hectares in 1945 to 878,000 hectares in 1950. Subsequently, it reached 1,053,005 hectares in 1951, 1,224,280 hectares in 1952, and 1,507,187 hectares in 1953. The influx of migrants significantly contributed to the increase in cultivated land in Ankara within three years, compared to the previous five years. In addition to these efforts, when available agricultural tools were insufficient for tilling the land, special commissions were formed to prepare the land for cultivation using tractors. However, it's worth noting that transforming a family into a productive unit required an expenditure of around 5,100 Turkish lira per family.

By mid-1951, out of the planned 3,417 families to be settled in Ankara, 1,071 had already been placed in the city. To address their housing needs, 1,071 homes were planned, with 728 having flat roofs and 343 having pitched roofs. Families who wished to build their own homes in villages were provided with timber. Moreover, 339 tons of seed were distributed to enable production. By mid-1952, the number of migrant families from Bulgaria in Ankara had risen to 5,161. Among these, 3,952 were farmers, and 1,209 were tradespeople. Out of the 3,417 families, 2,944 were in Ankara center, Ayaş, Bala, Çankaya, Çubuk, Kalecik, Keskin, Nallıhan, Polatlı, and Şereflikoçhisar districts.

The people of Ankara didn't remain indifferent to the needs of the migrants, and various aid organizations were organized at the provincial level. In this context, the National Lottery Administration had arranged a Migrant Lottery for the benefit of migrants arriving in Ankara, announcing that a total of 18 million lira would be distributed. Additionally, a cup tournament involving Demirspor, Ankaragücü, Tekel, Gençlerbirliği, and Karagücü teams was organized to support migrants. The Migrant Aid Association Ankara Branch had initiated a 3-

day aid campaign in Ankara. During this 3-day campaign in Ankara, 196,000 lira was raised, and a total of 4,287,000 lira was collected in aid events organized nationwide.

The health concerns of arriving migrants were addressed meticulously from the moment they entered the country. Health teams were sent to Edirne and Tekirdağ to screen migrants for tuberculosis, examining 19,807 individuals in Edirne and 7,125 in Tekirdağ. In Ankara, health screenings were conducted for migrants in 28 villages, including distribution of medications for seasonal illnesses and vaccinations for 312 migrants against typhoid and typhus. As migrants settled in Ankara, they sought to adapt to their new environment and connect with fellow migrants, sometimes through newspapers that aided one individual in sharing their plea for assistance. Like any migration, newcomers influenced their new homes while being influenced by them. Challenges related to adaptation and conflicts due to differing behaviors and lifestyles with the local population were encountered.

The effects of migrants' settlement continued into the latter half of the 1950s. The migration of Turkish migrants from Bulgaria between 1950 and 1952 significantly impacted the country's agenda. The magnitude of the Bulgarian migrant issue becomes clear when comparing it to the 60,573 migrant families arriving between 1934 and 1950, as well as the migration of 33,793 families during August 1950 to 1951.